

Вања Шибалић

ДОПРИНОС НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА ЕДУКАТИВНОЈ ФУНКЦИЈИ ТЕЛЕВИЗИЈЕ

УВОД

Могућности телевизије на образовном плану током низа година одушевљавале су само узак круг стручњака, док је концепт образовне телевизије у различитим формама и са променљивим успехом испробаван у учионицама, ординацијама, лабораторијама и радионицама. Мада постоје бројне несугласице у погледу начина коришћења аудио-визуелног приступа у настави, несумњиво је да се овакав приступ може показати веома корисним када је процес едукације у питању. Фактор визуелизације презентираних садржаја све више је присутан у наставним плановима и програмима основних и средњих школа, као и факултета.

Осим едукативних програма јавних телевизијских станица, функцију телевизијског образовања обављају интерни телевизијски системи (образовна телевизија затвореног круга), специјализовани програми кабловске телевизије, као и пројекти који се базирају на сателитској технологији (едукативни програми тзв. *учења на даљину*).

Предности и недостаци редовног школског телевизијског програма манифестују се пре свега у различитом степену интересантности садржаја који ће крајњем кориснику – ученику или студенту задржати пажњу на кључним моментима материје о којој је реч. Ствараоци школског програма конципирају емисије из различитих области тако што користе различите изражајне могућности телевизије. Од директних демонстрација експеримената из области природних наука, преко телевизијском медијуму више или мање прилагођених курсева страних језика, екранизованих романа књижевних класика до телевизијских предавања темпераментних и уверљивих предавача, едукативни програм нуди низ нових могућности за образовно деловање телевизи-

је. Да ли су ови методи успешнији од уобичајеног наставника који ради свој уобичајени посао, уживо и лично? Ово питање је предмет многих расправа, а фактори који утичу на квалитет и заступљеност телевизијске едукације су многобројни и веома променљиви.

ТЕХНОЛОШКИ ПОДСТИЦАЈИ

Телевизија у области образовања ефикасно врши своју функцију ако уз само њој својствена изражајна средства на најбољи начин искористи прегршт нових технолошких могућности које су јој на располагању. Појава и развој нових технологија (првенствено телевизија високе дефиниције, све присутнија дигитализација постојеће телевизијске технологије и примена компјутерске технологије) умногоме мења класично схватање телевизијског медијума. У том интензивном процесу модернизације техничких средстава којима телевизија располаже неминовно долази до интеграције више медијума, чиме се постиже веома висок степен интерактивног односа између стваралаца програмског садржаја и телевизијског гледаоца. Почев од значајног побољшања квалитета саме телевизијске продукције коришћењем нелинеарних монтажних система, употребом компјутерске технологије за трансформацију и генерисање слике, стварањем потпуно нових виртуелних простора, нове технологије нас муњевито припремају за телевизију будућности. Низ нових техничких унапређења телевизијску продукцију чини ефикаснијом, флексибилнијом и отвореном за све већи број учесника. Спајање компјутерске и телевизијске технологије доводи нас до најновијег облика мултимедијалне продукције кроз употребу нових комуникационих форми: компакт диск – CD (Compact Disc), дигитални аудио компакт диск – CD-DA (Compact Disc – Digital Audio), видео компакт диск – CD-V (Compact Disc – Video), CD-ROM (Compact Disc – Read Only Memory), интерактивни компакт диск – CD-I (Compact Disc – Interactive), дигитални видео диск – DVD (Digital Video Disc), видео на захтев – VoD (Video on demand) и Интернет (Internet).

Дигитална телевизија, која је извршила технолошку револуцију у светским размерама, постепено постаје стварност. Футуристичка размишљања, која су од појаве електронских покретних слика опседала заљубљенике у мали екран – велики број програма, савршена слика, стерео тон, могућност избора језика на коме ће се одређени програм пратити, данас су саставни део телевизијске праксе појединих земаља. Дигитализацијом телевизијског сигнала омогућени су изузетно квалитетни слика и тон, док је могућношћу сабијања информација приликом дигиталног преноса створена могућност емитовања до тридесет различитих телевизијских сигнала кроз један канал. Применом дигиталне технологије могуће је остварити директну везу са телекомуни-

кационим системима и компјутерским базама података, што двосмерној телевизији даје потпуно нову димензију у смислу значајног квалитативног побољшања приликом њене примене у едукативне сврхе. Претварање аналогног телевизијског сигнала у дигитални не представља једноставну технолошку промену већ подразумева значајна финансијска улагања и стандардизацију на глобалном плану, чиме пресудан значај добија економски фактор који, тако, умногоме утиче на креативни и технички вид развоја дигиталне телевизије.

Допринос остварењу двосмерне комуникације између стваралаца и конзумерата програмског садржаја постигнут је развојем кабловских интерактивних система чија технологија корисницима нуди велики избор различитих могућности. Гледаоци телевизијског програма на овај начин нису искључиво пасивни посматрачи већ и учесници у стварању програмске понуде. Видео на захтев, куповина из куће, директно узимање учешћа у осмишљавању телевизијског програма, интерактивне игре, коришћење банкарских услуга, такмичење у различитим квизовима – све је то надохват руке у дневној соби, захваљујући развоју нових технологија. Некадашњи *прозор у свети* нагло се претвара у *враћа светиа*, кроз која веома слободно пролазе најразличитији медијски садржаји.

Кад је о степену интерактивности реч, међу најновијим аудиовизуелним средствима издваја се интерактивни компакт диск као носач мултимедијалне компјутерске игре која учеснику у игри, који је истовремено и гледалац, пружа могућност да утиче на садржај. Ова форма је у највећој мери искоришћена у индустрији забаве, док се њен огромни едукативни потенцијал донекле занемарује. Гледалац – играч активно учествује у понуђеној интерактивној причи, а од њега се очекује да у одређеном тренутку донесе кључну одлуку о даљем току приче, чиме ће одредити судбину јунака. Интерактивни садржај је сценаристички припремљен у виду мноштва могућности и разгранатих наративних линија. Ова форма може бити веома корисна за ширење едукативних садржаја у зависности од примењеног степена креативности у њеном осмишљавању. Отвореност и проходност интерактивних прича омогућавају одличне предуслове за процес учења пре свега због тога што код корисника побуђују радозналост и истраживачки дух.

Компјутерски заснована светска комуникациона мрежа – Интернет све више прераста у мултимедијалну империју која својим корисницима омогућава да из свога дома комуницирају и са најудаљенијим тачкама на планети. Интернет омогућава оглашавање појединаца и институција, делимично замењује класичну поштанску комуникацију и представља место на коме сви штампани и електронски медији тра-

же свој простор. *Шејџа*¹ Интернетом истовремено представља нови извор забавних садржаја, непроцењиву помоћ у научно-истраживачком раду, као и веома значајан начин прикупљања информација у целини. Коришћењем Интернета појединци имају могућност да размене мишљења, учествују у креирању вести и стварању алтернативних мрежа које повезују најразличитије групе истомишљеника.

Повезивањем компјутерске и телевизијске технологије настала је тзв. *Web TV*, *џамејна РС џелевизија* или *џелевизија за шејџу џо мрежи*. Реч је о сложеном техничком споју два у многим домовима широм света одомаћена апарата – РС рачунара и телевизијског апарата. На тај начин су настали хибриди који су у суштини телевизори са телекомуникационим својствима персоналних рачунара; они обезбеђују проток информација са Интернета на телевизијски пријемник. Нека истраживања указују да ће у САД до краја 1999. године број домаћинстава опремљених *Web TV* системом достићи један милион.² Применом интерактивног приступа телевизијском програму корисници ове технологије су у могућности да приликом посматрања програма користе податке са Интернета који се на одређену емисију односе и на тај начин у потпуности промене устаљени начин гледања телевизије. Наравно, и у овом случају отварају се многобројне могућности за унапређење едукативне функције телевизије. Оснивају се специјализовани *Web* телевизијски програми изразито едукативног карактера: *Историјски канал* (*The History Channel*), *Планетна животиња* (*Animal Planet*), *Цивилизација* (*Civilisation Channel*), *Открића* (*Discovery Channel*), *Образовни канал* (*The Learning Channel*), *Научни канал* (*The Science Channel*) и многи други.

Интерактивност телевизијског медија веома је важан чинилац његове образовне функције. Унапређењем система учења на даљину помоћу савремених телекомуникационих технологија отвара се нов простор за успешну двосмерну комуникацију у процесу наставе. Приликом укључења у електронско предавање познатог стручњака за одређену научну област, велики број потенцијалних гледалаца-студената остварује знатно активнији однос према материји која се излаже, што због квалитета предавача – чијем предавању би, у условима класичног начина образовања, присуствовао знатно мањи број заинтересованих студената, што због специфичног приступа одређеној теми која се правилном употребом изражајних телевизијских средстава и коришћењем све значајнијих могућности телевизијске технике обрађује на далеко приступачнији начин. На овај начин, телевизија у оквиру институционализованог образовног система нуди материјал који представља квалитативан додатак предвиђеном наставном програму. На-

¹ Често се употребљава и израз *сурфованье*, који потиче од енглеског глагола *to surf* – возити се на дасци по таласима.

² Hank, Hogan, "What is Internet TV?", *Multichannel News International*, фебруар 1998, 16.

равно, подразумева се одређени степен дисциплине приликом праћења интерактивних едукативних програма, што се позитивно испољава код курсева самообразовања одраслих.

Као превасходно визуелни медиј, телевизија стиче нову популарност приликом учења различитих вештина, нарочито када се користи систем детаљних инструкција чији се темпо прилагођава појединцу. Курс брзог читања, на пример, може бити доступан корисницима на видео касетама или неком другом аудиовизуелном носачу. Оваква врста вештине изузетно је прилагодљива визуелном медију, с обзиром да се трајање и брзина појављивања речи на екрану могу прецизно контролисати. У овом случају, корисник може да прати лекције сопственим темпом користећи рачунар или једноставно гледајући траку са свог видеорикордера. Постоје разноврсне могућности примене овог принципа у школама и на универзитетима, укључујући и индивидуализовану обуку хендикепираних. Слична образовна средства могу се користити у наставном програму студената техничких наука: студенти машинства, на пример, могу бити вођени, корак по корак, кроз одређени уређај или машину. Овакав приступ наставним задацима у великој мери оживљава процес образовања.

НА ПРАГУ УЧИОНИЦЕ БУДУЋНОСТИ

Висок степен незапослености у савременом друштву намеће све више потребу за различитим нивоима образовања. Незапосленима је потребна преквалификација, запосленима је потребно додатно усавршавање да би на професионалном плану остали компетитивни, а *млади* пензионери имају више времена и мотива да се посвете духовним интересовањима. Наставницима у препуним учионицама потребни су додатни садржаји као допуна методским јединицама. Списак потреба је веома дугачак, а новца који се издваја за просвету све је мање. У оваквим условима поставља се питање да ли је прави тренутак да се размишља о употреби нових аудиовизуелних технологија у образовању? Одговор на ово питање може бити потврдан када се има у виду чињеница да стандардизација нових аудиовизуелних технологија на глобалном плану заиста изискује одређен временски период и велика финансијска улагања, али је исто тако веома извесно да ће онога тренутка када буде почела да живи у образовним системима широм света, квалитетна употреба нових технологија успешно штедети новац који се на нивоу државе издваја за образовање. Управо је дигитална технологија одличан показатељ како се подаци могу на веома једноставан и исплатив начин прикупљати, сортирати и бити доступни великом броју корисника.

Иако је проток потребних информација важан предуслов за квалитетан едукативни процес, не смемо изгубити из вида да едукација не представља само пуко презентовање података, већ је веома важан и однос ученика или студента према информацијама које су му на располагању приликом учења. Да би тај однос био што активнији, потребно је створити услове у којима ће одређени образовни садржај код студената, осим прихватања материје, побудити рађање нових идеја и стимулисати њихову креативност.

Употреба технолошки све савршенијих аудиовизуелних медија у едукативне сврхе један је од могућих начина да настава постане маштовитија а да при томе не изгуби на професионалности и квалитету. Јасно је да је ствараоцима едукативних телевизијских програма потребан веома висок степен маште и креативности да би ти програми уопште имали своју публику. Међутим, постоји опасност да образовни програми који кроз елементе забаве настоје да заинтересују гледаоца и вежу га за одређену тему, пођу странпутицом и претворе се у програм претежно забавног карактера. „Строга дисциплина мисли тешко може пристати на шљокице и прилагодити се светлости рефлектора: уколико ипак подлегне искушењу, мисао доводи себе у опасност да изгуби и душу и креативност”³. Разматрајући телевизијску адаптацију романа Натенијела Хоторна (Nathaniel Hawthorn) *Скарлејно слово* (*The Scarlet Letter*), амерички аутор Мајкл Арлен (Michael Arlen) доводи у сумњу телевизијске екранизације књижевних дела: „Човек има утисак да се средства масовних информација, која су углавном визуелна, налазе у процесу покушаја да овековече једну илузију: илузију да је култура у извесном смислу неутрална по форми и да се стога може најбоље пренети и даље преносити путем најпопуларнијих савремених форми. Стога су неки велики књижевни духови наше цивилизације постали нехотични учесници у једном чудном такмичењу визуелног и књижевног, у коме визуелна екипа изгледа да у последње време односи превагу привлачећи веће масе и добијајући више пара. Хоће ли визуелна екипа продужити да се пробија напред преживајући Хомера и Дантеа и испљувавајући их у емисијама од десет наставака – чију историјску тачност проверава чета академика – сачињених тако да буду што разумљивији за четрнаестогодишњаке?”⁴ Ове тешке оптужбе претварају један исправан аргумент – да неуспеле адаптације представљају упозорење да екранизацији романа треба приступити изузетно пажљиво – у аргумент који би и сам Арлен означио као неубедљив и нетачан, то јест да је добра литература исувише света да би се визуелна уметност уопште у то петљала.

³ Франсис, Бал, *Моћ медија*, Клио, Београд 1997, 86.

⁴ Michael, Arlen, *The Camera Age, Essays on Television*, Farrar, Straus and Giroux, New York 1981, 337.

Преношење едукативног садржаја електронским путем ипак захтева извесно *оживљавање академског материјала* и његово вешто прилагођавање електронским медијима. Успех британског *Отвореног универзитета* (Open University), основаног 1969. године, потврдио је исправност концепта *учења на даљину* тиме што су многе институције широм света следиле овај пример. Актуелна тема стручњака који се баве системом *учења на даљину* јесте стварање тзв. *виртуелних образовних институција* чија се настава, осим неопходних штампаних материјала и визуелне подршке наставном програму, базира на двосмерној електронској комуникацији предавача и студената, при чему се од самих предавача очекује да сам процес припреме телевизијског предавања буде готово најбитнији чинилац наставе.

Постоје многа мишљења која, кад је карактер учења у питању, предност дају групном учењу пре него индивидуалном стицању знања и вештина. У процесу едукације електронским путем тачка контакта предавача и студента налази се на екрану телевизијског апарата или компјутера, што у случају индивидуалног учења представља добре услове за рад. Међутим, у условима групног праћења електронског предавања екран је сувише мали, а слика није довољно јасна и доступна свим заинтересованим гледаоцима. Једна од предности коришћења нових технологија је управо у томе што и за овакав проблем постоји решење. Развојем нове генерације пројектора високе дефиниције, уз све савршеније системе репродукције звука, омогућавају се много бољи услови за електронску наставу. Заснован на најновијој технологији филмске дистрибуције, систем *компјутеризованог електронског биоскопа*, који постепено налази своју примену у кинематографији, може бити веома корисно и исплативо средство едукације. На овај начин, електронски биоскоп у едукативном процесу нуди гламурозност великог екрана. Приказани на биоскопском екрану у одличним техничким условима, образовни садржаји могу за ученике или студенте постати магично привлачни.

ЗАКЉУЧАК

Једна од основних карактеристика савременог доба је да наука и техника своје идеје остварују брже него што се стварају услови за њихову широку примену. На овај начин настају противречности и несклад између огромних технолошких могућности и коришћења тих могућности у васпитно-образовном процесу. С једне стране наука и техника нам пружају све моћнија средства различитих типова, могућности, капацитета и величина, док, с друге стране постоји проблем њиховог минималног и неадекватног коришћења у процесу едукације. Употреба нових технологија нуди нам бољу визуелну комуникацију,

чини образовну телевизију личнијом и непосреднијом, доводи у учио-ницу *сѣваран свеѣ*, пружа предавачима могућност иновације, док код студената подстиче потребу за креативним приступом учењу. Ми да-нас имамо огроман технолошки потенцијал који нам свакодневно ба-ца рукавицу у лице, пружајући нам изазов који храбро и поносно тре-ба прихватити. Оруђа никада нису била савршенија. Питање је хоће-мо ли њима правилно и на време научити да рукујемо .

Литература

- Arlen, Michael; *The Camera Age, Essays on Television*, Farrar, Straus and Giro-ux, New York 1981.
- Бабац, Марко; Клајн, Рихард; *Ново лице телевизије*, Факултет драм-ских уметности, Београд 1994.
- Бал, Франсис; *Моћ медија*, Клио, Београд 1997.
- Fiske, John; *Television Culture*, Routledge, London 1987.
- Holland, Patricia; *Television Handbook*, Routledge, London 1997.
- Hogan, Hank; *What is Internet TV?*, Multichannel News International, феб. 1998.
- Лексикон филмских и телевизијских појмова*, Научна књига, Универ-зитет уметности, Београд 1993.
- Поповић, Зоран; *Основи телевизијске продукције*, Факултет драм-ских уметности, Београд 1997.

Vanja Šibalić

THE CONTRIBUTION OF NEW TECHNOLOGIES TO THE EDUCATIONAL FUN- CTION OF TELEVISION

Summary

Educational need is vast and pressing. It extends from the purely academic through professional, vocational and permanent education. Unemployed need re-training, those in work need business education to compete. The young retired have more time and motive to follow interests. School-teachers struggling with large classes are desperate for materials to support their work. The list of needs seems endless, and as the money for education becomes ever tighter, governments look to technology to provide cost-effective solutions. Because they are so revolutionary, new audiovisual technologies will cause major upheavals at every stage of production, will introduce new products, and will suggest new ways of relating to television viewers. Technology has thrown down the gauntlet, offering a challenge that educators and producers should be proud to accept. The tools on offer have never been more powerful. The opportunity to maximize impact has never been so great. Providing we can combine the courage to use imagination with the humility to put it to a greater service, we can make sure that education will be prosperous.